

De Koerier

nr. 76, maart 2018

Immaterieel erfgoed:
kansen voor
heemkundekringen

De Brabant Cloud:
duurzaam en blijvend

Knippenbergprijs 2018:
Volksdevotie

🏠 Nieuw onderkomen voor museum De Rijf Prinsenbeek.

Van vrijwilligers, voor vrijwilligers

Geachte lezer,

The sky is the limit. De mogelijkheden zijn onbeperkt, zo zou je het vrij kunnen vertalen. Het is in 2018 in ieder geval van toepassing op kansen en mogelijkheden voor heemkundekringen en erfgoedverenigingen. Op allerlei gebied, van het eigen onderzoek- en collectiewerk tot en met de mogelijkheid om die dankzij moderne technieken toegankelijk te maken voor een groot publiek. Zoals de Brabant Cloud, die heel veel mogelijkheden biedt om op een duurzame en blijvende wijze informatie op te slaan. In deze uitgave vertellen Cris Kremers en Heleen Regenspurg er uitgebreid over. De digitale mogelijkheden zijn bij de heemkundekring H.N. Ouwering uit Deurne al langer bekend. Deurne Wiki is de lokale heemkunde-variant van Wikipedia. Het is wonderlijk om te zien hoeveel informatie er zo kan worden bijeengebracht. U leest er alles over in deze Koerier.

Uit eigen huis dit keer een uitgebreid verslag van de Raad van Aangeslotenen, die een hele middag heeft besteed aan immaterieel erfgoed. Veel nieuws uit de vele kringen en hun activiteiten. Allemaal tot stand gebracht door vrijwilligers. Daarvoor verdienen zij waardering, stichting Brabants Heem zet ze graag in het zonnetje.

Veel leesplezier!



Zeeland, maart 2018
Tjeu van Ras
tjeuvanras@ziggo.nl

Reacties op deze uitgave zijn van harte welkom.
De volgende uitgave komt uit in juni 2018.
Kopij dient uiterlijk maandag 4 juni 2018
binnen te zijn.



Immaterieel erfgoed: kansen voor heemkundekringen

🏠 *Het ambacht van molenaar
is als eerste Nederlandse traditie
geplaatst op de UNESCO lijst van
representatief immaterieel erfgoed.*

door Ineke Strouken

Van generatie op generatie

*Immaterieel erfgoed was het thema van
de najaarsbijeenkomst van de Raad van
Aangeslotenen. Meer dan zestig afgevaardigden van
heemkundekringen namen aan de bijeenkomst deel.*

De meeste heemkundekringen houden zich met materieel erfgoed bezig, bijvoorbeeld met monumenten, maar immaterieel erfgoed is een nieuw terrein voor hen. De Brabantse heemkundekringen hebben altijd veel aan volkscultuur gedaan. Volkscultuur en immaterieel erfgoed hebben veel raakvlakken. Het gaat bij allebei om tradities, om cultuur die van generatie op generatie wordt doorgegeven. Om gebruiken die je overneemt van je ouders en grootouders en op jouw beurt weer doorgeeft aan je kinderen en kleinkinderen. Op de bijeenkomst werd het thema verkend en



gebrainstormd over welke kansen het heemkundekringen biedt. Het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland, bij monde van teamleider erfgoedzorg Saskia van Oostveen, was medeorganisator.

Immaterieel erfgoed

Immaterieel erfgoed is een nieuwe tak van erfgoed. Bij UNESCO hebben met name niet-Europese landen er voor gezorgd dat behalve het materieel erfgoed ook een conventie werd aangenomen om het immaterieel erfgoed te beschermen. Zij zagen namelijk veel immaterieel erfgoed en de kennis daarover in snel tempo verdwijnen en wilden daar wat aan doen. Immaterieel erfgoed is heel kwetsbaar erfgoed. Je mist het pas als het verdwenen is. Toch heeft het lang geduurd voordat het immaterieel erfgoed erkend werd als erfgoed dat beschermd moet worden. Dat komt omdat je het niet op dezelfde manier kunt beschermen als materieel erfgoed. Het is geen erfgoed dat je onder een stolp kunt zetten. Je kunt het ook niet opbergen in een archief of museum. Het is levend erfgoed, dat afhankelijk is van de liefde die mensen er voor koesteren.

Immaterieel erfgoed is geen afgeleide van materieel erfgoed, maar een geheel eigen erfgoedtak. Het beschermen van immaterieel erfgoed gaat dan ook heel anders dan bij

Je mist het
pas als het
verdwenen
is

▼ Aandacht voor het
thema immaterieel erfgoed.



materieel erfgoed. Daar bepalen professionals of een gebouw, document of voorwerp bewaard moet blijven voor de toekomst. Dan krijgt het een monumentenstatus of wordt opgeborgen in een archief of museum. Er mag dan niets meer aan veranderd worden. Het moet blijven zoals het was.

Bij immaterieel erfgoed kan dat niet. Daar zijn het de mensen zelf die de traditie moeten doorgeven aan volgende generaties. En als zij dat niet willen of als de volgende generatie geen interesse heeft dan verdwijnt het erfgoed en daar kan een professional niets aan veranderen. Immaterieel erfgoed is dus levend, dynamisch erfgoed met een grote rol voor de dragers van dit erfgoed. Beschermen doe je door het door te geven aan de toekomst.

Lastig

Dat het begrip immaterieel erfgoed en hoe je daar mee om moet gaan lastig is, bleek wel tijdens de bijeenkomst. Heemkundekringen hebben veel ervaring met het beschermen van materieel erfgoed en de aanwezigen vonden het soms heel moeilijk om die benaderingswijze los te laten. Vaak wordt immaterieel erfgoed gezien als het verhaal van materieel erfgoed. Bijvoorbeeld het verhaal over het gebruik van een boerenwerktuig of de bewoningsgeschiedenis van een monument. Maar dat is niet immaterieel erfgoed. Bij immaterieel erfgoed staat altijd de traditie ofwel het gebruik voorop. Het vergt ook een geheel andere aanpak dan materieel erfgoed. Dat bij veel immaterieel erfgoed ook een materiële component hoort is logisch. Bij de Heilig Bloedprocessie in Boxtel hoort de schrijn met de Heilige Bloeddoek en het processiepark. Dit materieel erfgoed moet je ook meenemen als je de traditie wilt beschermen. Het is een middel om het immaterieel erfgoed - de jaarlijkse processie - te kunnen beoefenen.

Heemkundekringen

Er zijn al een aantal heemkundekringen die zich inzetten voor immaterieel erfgoed. Christ van Eekelen (Boxtel), Henk Veltmeijer (Tilburg) en Harrie van Vroenhoven (Best) vertelden hoe hun heemkundekring zich bezig houdt met immaterieel erfgoed. Boxtel en Tilburg zetten zich in om belangrijk immaterieel erfgoed - namelijk de Heilig Bloedprocessie en het Driekoningenzingen - voor hun gemeente te behouden en Best is bezig om het aanwezige immaterieel erfgoed te inventariseren en zichtbaar te maken. Op de bijeenkomst van de Raad van Aangeslotenen ging het over de kansen die immaterieel erfgoed biedt aan heemkundekringen. Immaterieel erfgoed wordt immers gedragen door enthousiaste mensen die met heel veel passie met hun traditie bezig zijn. Kenmerk is dat vaak ouderen en jongeren samenwerken. Kijk maar naar de bloemencorso's in Zundert en Valkenswaard. Immaterieel erfgoed is ook een nieuw beleidsterrein waarmee gemeenten nog niet goed raad weten. Als heemkundekring kun je hier je voordeel mee halen. Draagvlak vergroten en invloed op het erfgoedbeleid van de gemeente werden als de twee grootste kansen gezien. ➤



Maasheggen vlechten is een beroep dat belangrijk is voor het landschap.

Draagvlak

Veel heemkundekringen willen graag jongeren bereiken. Immaterieel erfgoed sluit goed aan bij de behoeften van jongeren. Immaterieel erfgoed is van nu, is erfgoed dat vandaag de dag leeft. Het is niet iets van vroeger, van wat voorbij is. Het gaat om projecten met een einddoel, waarin jongeren samen dingen doen. Het gezelligheidsaspect speelt een grote rol. Ook het wedstrijdement dat bij veel immaterieel erfgoed hoort spreekt jongeren aan. Door samen te werken met immaterieel erfgoed gemeenschappen kunnen heemkundekringen jonge mensen interesseren voor heemkunde en erfgoed en nieuwe leden binnen halen. Samenwerken met immaterieel erfgoed groepen biedt een grotere bekendheid en geeft heemkunde een modern imago.

Aansluiten bij behoeften van jongeren

Gemeentelijk beleid

Daarnaast heeft een heemkundekring expertise in iets waar de gemeente behoefte aan heeft. Nu Nederland het UNESCO Verdrag getekend heeft en daarmee de verplichting op zich genomen heeft om een klimaat te scheppen waarin immaterieel erfgoed kan groeien en bloeien, ligt er ook een taak voor provincies en gemeenten. De meeste gemeenten weten hier nog niet goed raad mee. Heemkundekringen staan midden in de samenleving en kennen heel veel mensen. Bovendien kennen ze de geschiedenis van hun gemeente op hun duimpje en hebben vaak een groot (foto)archief. Heemkundekringen

kunnen daarom als geen ander het immaterieel erfgoed inventariseren en beschrijven.

Dat immaterieel erfgoed ook een kans is voor gemeenten, verwoordde de voorzitter van Brabants Heem Henk Hellegers, tevens burgemeester van Uden: 'Immaterieel erfgoed onderscheidt mijn gemeente van andere gemeenten en geeft het een eigen gezicht. Bovendien zorgt het voor een verbondenheid tussen de inwoners.'

Klimaat waarin immaterieel erfgoed kan groeien en bloeien

Informatie

Op de website van Brabants Heem staat een power-point verslag van de bijeenkomst op 30 november 2017. Ook is een kort filmpje 'Wat is immaterieel erfgoed?' beschikbaar. In de volgende Koerier informatie over het inventariseren, documenteren en beschermen van immaterieel erfgoed.

Meer weten? Kijk dan op www.immaterieelerfgoed.nl; stuur voor vragen een e-mail naar ineke.strouken@live.nl

Met dank aan Christa van der Aa. De foto's zijn gemaakt door Ineke Strouken.

De eerstvolgende bijeenkomst van de Raad van Aangeslotenen heeft als thema de digitalisering. De bijeenkomst is op 19 april. Erfgoed Brabant verleent medewerking. ■

De Brabant Cloud: duurzaam en blijvend



door Tjeu van Ras

Een digitale infrastructuur voor collecties van archieven, van musea én van heemkundekringen en erfgoedverenigingen. Dat is de opzet van de Brabant Cloud, die onder supervisie van Erfgoed Brabant in de lucht is. Het begin van een ontwikkeling, die snel voortgang vindt en die onnoemelijk veel mogelijkheden biedt om op een duurzame en blijvende wijze informatie op te slaan. Cris Kremers en Heleen Regenspurg van Erfgoed Brabant vertellen erover.

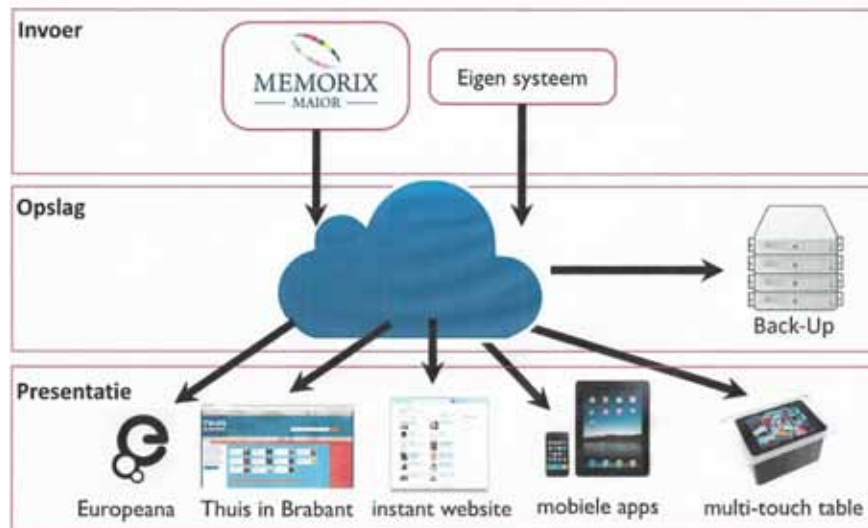
Heleen Regenspurg en
Cris Kremers.

Een bewaarsysteem waar iedereen mee kan werken

Cris Kremers is projectleider voor de Brabant Cloud. Hij krijgt daarbij ondersteuning van Heleen Regenspurg en Monika Lechner als projectmedewerkers digitalisering. Met wonderbaarlijke snelheid laten zij zien wat voor – bijna – onbegrensde mogelijkheden de Brabant Cloud heeft te bieden. En onvermijdelijk voert dat soms heel ver, maar de essentie van hun verhaal blijft: het is een bewaarsysteem, waar iedereen mee kan werken, waar iedereen uit de erfgoedwereld gebruik van kan maken en waar iedere site-bezoeker zijn of haar weg kan vinden. En als bijvoorbeeld heemkundekringen hun data op de Brabant Cloud plaatsen blijven ze er zelf baas over, iedere instelling krijgt een eigen deel. En die kringen bepalen wat er voor wie allemaal beschikbaar is.

Brabant Cloud is begin 2012 begonnen met de online presentatie van de collectie van Museum Helmond. De collectie is nog steeds online te bewonderen. Al snel bleek er ook behoefte aan een gezamenlijk collectieregistratiesysteem voor kleinere erfgoedinstellingen, zoals heemkundekringen. Dit resulteerde in de oplevering van het professionele systeem Memorix Maior in 2016. Hiermee kunnen heemkundekringen objecten, beeldmateriaal, audio, video, bidprentjes en publicaties digitaal beheren en online beschikbaar stellen via de Brabant Cloud op hun eigen website en op verschillende erfgoedportals. “Alles is gericht op het gezamenlijk werken aan de Brabant Cloud. Lokale kennis wordt op een eenduidige en juiste wijze opgeslagen, zodanig dat het voor een verre toekomst beschikbaar blijft,” aldus Cris Kremers. Vanaf het begin in 2012 is de stichting Brabants Heem nauw betrokken geweest bij het hele proces.

Kremers en Regenspurg laten op een groot scherm zien hoe het allemaal in zijn werk gaat. Invoer van data geschiedt via het collectieregistratiesysteem Memorix Maior of via het eigen systeem van de deelnemende instelling. Dat wordt in de Brabant Cloud opgeslagen en er wordt een back-up gemaakt, waardoor de data veilig en duurzaam zijn opgeslagen. En na ➤



de verwerking kan de informatie op verschillende manieren worden opgevraagd. De illustratie bij dit artikel laat dat zien. De site www.thuisinbrabant.nl is bekend, maar krijgt dit voorjaar een opvolger. Verder zijn nu of in de toekomst de data op te vragen via een app op smartphone en tablet. “Thuis in Brabant heeft op dit moment ruim 1 miljoen records. Het leuke is dat je niet alleen je eigen collectie kunt bekijken, maar ook die van andere erfgoedverenigingen. Moet je eens nagaan wat voor een waardevolle informatie dat kan opleveren. Een trefwoord en het hele systeem wordt daarop doorzocht en de informatie komt op het scherm.”

“Iedereen bij erfgoedinstellingen uit Brabant is welkom”, zegt Heleen Regenspurg. Erfgoed Brabant zorgt voor een uitgebreide ondersteuning. Dat begint met een proefperiode en trainingen, waarbij Heleen en haar collega Monika de mensen wegwijs maken in Memorix Maior en de Brabant Cloud. “Er is een helpdesk, waar wij op alle vragen antwoord geven. Op de site staat ook veel uitleg,” aldus Regenspurg. Niemand hoeft er voor terug te schrikken dat het te ingewikkeld zou zijn. “We hebben eens per maand een inloopmiddag die aan de Brabant Cloud en Memorix Maior is gewijd. Dat gebeurt steeds op een andere plek in de provincie. Gratis te bezoeken, zoals de jaarlijkse studiedag ook gratis toegankelijk is.” De reacties van

**Ook collecties
van andere
bekijken**

de deelnemende erfgoedverenigingen zijn tot nu toe heel goed, zo benadrukt ze.

De Brabant Cloud wordt financieel ondersteund door de provincie. Ook Brabants Heem draagt er aan bij. De eerste 50 heemkundekringen/erfgoedverenigingen die bij de stichting zijn aangesloten hoeven de aansluitkosten (199 euro) niet zelf te betalen, die komen voor rekening van Brabants Heem. Intussen zijn er al 25 heemkundekringen via het programma Memorix Maior eigen data aan het invoeren.

Informatie over kosten voor deelname aan de Brabant Cloud en Memorix Maior voor heemkundekringen die zijn aangesloten bij Brabants Heem op: www.brabantcloud.nl/page/speciale-regeling-heemkundekringen

Meer informatie over de Brabant Cloud is te vinden op:

- Homepage website de Brabant Cloud: www.brabantcloud.nl
- Homepage erfgoedportal Thuis in Brabant: www.thuisinbrabant.nl

Voorbeelden van online collecties mogelijk gemaakt door de Brabant Cloud:

- Heemkring Molenheide: www.heemkringmolenheide.nl/beeld-en-archiefbank-gilze-rijen/
- Heemkundekring Loon op 't Sandt: <http://heemkundekringloonoptsandt.nl/collectie/>
- Stichting “De Oude Schoenendoos”: www.stichtingdeoudeschoenendoos.nl



Informatie over de studiedag 12 april 2018:

www.brabantcloud.nl/page/studiedag-2018

Informatie over de inloopdagen:

www.erfgoedbrabant.nl/inloopdag



▲ Pieter Koolen, Fien Verrijt en Hans van Hoek voor het scherm met een pagina van DeurneWiki.

DeurneWiki, een onuitputtelijke bron

door Tjeu van Ras

Een onuitputtelijke bron van informatie over alles wat met Deurne te maken heeft, alles wat zich binnen de gemeentelijke grenzen afspeelt. DeurneWiki is de Deurnese variant op de internationale digitale encyclopedie Wikipedia. Elke dag komt er nieuwe informatie bij.

Heemkundekring H.N. Ouwerling uit Deurne viert dit jaar haar 40-jarig bestaan. Een kleurrijk jubileummagazine vertelt over het wel en wee van de kring. Behalve Deurne zelf is de kring actief voor Helenaveen, Liessel, Neerkant en Vlierden. Veertig jaar geleden ontstaan, toen boerderij De Pelikaan – ooit een geschenk van Deurnenaar Hub van Doorne aan de gemeente – door verwaarlozing ten onder dreigde te gaan. Een grote groep inwoners ondernam actie en dat resulteerde in de oprichting van heemkundekring H.N. Ouwerling, genoemd naar de Deurnese onderwijzer, journalist en amateurhistoricus met die naam. Hub van Doorne, de man van de beroemde DAF, heeft meer betekend voor de heemkundekring. Naast de villa van de familie aan de Stationsstraat in Deurne huist de kring in een prachtig pand dat door de familie ter beschikking is gesteld. Het biedt alle ruimte om veel te laten zien van verleden en heden van de gemeente Deurne. De heemkundekring telt ruim 500 leden.

Bezoekers

Met DeurneWiki liep de kring ver vooruit op de troepen. Het was in Brabant, maar wellicht ook in Nederland de eerste heemkundekring die zich in dit avontuur stortte. Pieter Koolen, Hans van Hoek en Fien Verrijt vertellen er aan de stamtafel in hun heemhuis enthousiast over. Hoe het allemaal begon en hoe het is uitgegroeid tot wat het nu is. En wat er allemaal bij komt kijken om het 'in de lucht' te houden. De drie zijn er dagelijks mee bezig, want per dag trekt de site tussen de 400 en 450 bezoekers. Net zoals bij Wikipedia kan iedereen op de site aanvullingen toevoegen en nieuwe gegevens schrijven.

De drie zijn er dagelijks mee bezig

DeurneWiki is in 2011 van start gegaan met zo'n 400 artikelen, anno 2018 staat er bijna 10.000 op. Het begon met Theo Vosmeer, die bij Philips werkte en veel gebruik maakte van Mediawiki, een programma dat voor iedereen gratis beschikbaar is. Zijn verbazing dat alles wat de heemkundekring aan informatie heeft voor zo weinig mensen toegankelijk was vormde de aanleiding om de voorbereidingen te starten ➤

▼ Fragment van de homepage van DeurneWiki.



voor een eigen digitale encyclopedie voor de heemkundekring. Hij vond zijn collega ir. Joost de Haan bereid om de software te implementeren. Dat was in 2009, een half jaar later was het resultaat te zien. Voor alle inwoners van Deurne, voor iedereen op de hele wereld. Dat is niet het geval bij de site Docudadeurne, ook op basis van MediaWiki, die alleen toegankelijk is voor de geregistreerde leden van de heemkundekring. Daarop is extra informatie te raadplegen, vooral informatie met tekst en/of beeldmateriaal waarop copyright berust. Dat gaat bijvoorbeeld over integrale teksten uit dag- en weekbladen en foto's, waarop rechten berusten.

Beeldarchief met 30.000 afbeeldingen

Dagelijks karwei

Joost de Haan is verbonden gebleven aan DeurneWiki. Hij is het aanspreekpunt voor alles wat met de techniek te maken heeft. Koolen en Verrijt bemoeien zich dagelijks met de inhoud. Een belangrijk deel van dat werk wordt gedaan door Anneke van Hoek, echtgenote van Hans. Zij beheert het beeldarchief met zo'n 30.000 afbeeldingen, die allemaal in DeurneWiki te zien en beschreven zijn. Ze vullen de encyclopedie aan met eigen nieuwe gegevens en beheren DeurneWiki. Dat is een dagelijks karwei, want alle veranderingen, aanvullingen en nieuwe items krijgen een merkteken, dat pas weg gaat als de beheerders het in orde bevonden hebben. Er zijn beschermingsmaatregelen om kwaadwillenden te weren van de site en mogelijkheden om IP-adressen de toegang te weigeren. Aan kosten is de heemkundekring jaarlijks circa 800 euro kwijt aan de provider en voor Docudata Deurne nog eens 70 euro per jaar.

Pieter Koolen demonstreert in een snel tempo wat er allemaal is te vinden op DeurneWiki, laat de verschillende categorieën en andere indelingen zien, hoe het technisch werkt en hoe hij samen met anderen alles beheert. Het zijn ervaren vingers die muis- en toetsenbord bedienen. Hij laat zien, hoe je met tal van koppelingen steeds verder kunt duiken in de informatie over personen, verenigingen en al die andere categorieën. En dat het heel snel is opgezocht blijkt als op de woensdagochtend van de

Steeds verder duiken in de informatie



🏠 Het heemhuis aan de Stationsstraat in Deurne.

demonstratie een bestuurslid van volleybalvereniging Livoc uit Liessel binnenkomt. De club viert dit jaar haar 50-jarig bestaan en wil graag weten of de heemkundekring informatie heeft over de geschiedenis. En die is er inderdaad, al is het over deze club nog tamelijk beperkt. Het biedt de drie beheerders een mooie kans om in heel DeurneWiki te kijken naar wat er bekend is over de volleybalvereniging.

Het loopt nu als een tierelier

DeurneWiki kende acht jaar geleden een bescheiden start. "Het loopt nu als een tierelier", zo drukt Pieter Koolen het uit. Mede te danken aan de vele bezoekers van de site die er hun informatie op zetten maar zeker ook van de actieve leden van heemkundekring H.N. Ouwerling. ■

Eerbetoon voor beeldhouwer Jo Gijsen

door Guus Staps

Heemkundekring Den Beerschen Aard komt in het najaar met een wandel- en fietstocht langs kunstwerken van de eind vorig jaar overleden beeldhouwer Jo Gijsen. Een eerbetoon voor een kunstenaar, van wie veel werk dankzij de inspanningen van de heemkundekring voor Oost-, West- en Middelbeers behouden is gebleven.



Jo Gijsen 1943 - 2017.

Jo Gijsen stierf op 13 december van het afgelopen jaar. Hij was 74 jaar oud. Jo Gijsen heeft een indrukwekkend aantal kunstwerken nagelaten waarvan er vele in Oost-, West en Middelbeers staan. Deze kunstwerken stammen uit de BKR-tijd en waren veelal op de werf van de gemeente terecht gekomen. Op initiatief van de Heemkundekring 'Den Beerschen Aard' en in samenwerking met Jo, zijn deze hersteld en hebben een plaats gekregen in De Beerzen, voorzien van tekst en uitleg.

Als beeldhouwer benutte hij de mogelijkheden die de steen hem bood, zoals het volgende gedicht verwoord:

*Duizend brokken steen
Eén steen onderscheidt zich
Hij spreekt mij aan
Het verbond is gesloten
we gaan samen verder.*

Gijsen was een markante beeldhouwer, hij maakte geen gebruik van zijn materiaal; hij benutte de mogelijkheden die de steen hem bood. Inclusief alle barsten, breuken en verkleuringen. Het is de ware beeldhouwer die dat soort toevalligheden als cadeautjes beschouwt. Toeval lijkt dan bijna niet meer te bestaan, het is een afgedwongen toeval dat Jo Gijsen zijn stenen oplegde.



Dubbele breuk.

Heemkundekring "Den Beerschen Aard" is dankbaar voor de talrijke kunstwerken die hij heeft nagelaten en nu in de dorpskernen staan.

In 2018 verschijnt de Koerier vier keer. Als u iets in dit tijdschrift gepubliceerd wilt hebben, kunt u kopij opsturen of mailen. Houdt u zich wel aan de inleverdatum. Ongeveer drie weken na de inleverdata ligt het tijdschrift bij de kringen op de deurmat en wordt de digitale versie verzonden naar de secretariaten en op de website geplaatst.

Kopij sturen naar: tjeuvanras@ziggo.nl

De uiterste inleverdata voor de uitgaven in 2018 zijn: maandag 4 juni 2018, maandag 27 augustus 2018 en maandag 12 november 2018

De
Koerier

in 2018

Knippenbergprijs 2018: Volksdevotie



door Theo Cuijpers

Het bestuur van de Stichting Knippenbergprijs heeft voor de tweejaarlijkse Knippenbergprijs als thema gekozen: Volksdevotie. De uitreiking van de Knippenbergprijs is op zaterdag 17 november 2018 in Oisterwijk, plaats van de winnaar van 2016.

Het thema van de Knippenbergprijs 2018 sluit aan bij het thema van de maand november van het Europees Jaar van het Cultureel Erfgoed: Religieus verleden.

In heemkundekringen, in musea en collecties, maar ook in erfgoedgemeenschappen als schuttersgilden en processie- en bedevaartgezelschappen nemen uitingen van geloof, vroomheid, religiositeit en spiritualiteit een belangrijke plaats in. In alle tijden heeft de godsdienstzin van mensen zijn uitdrukking gevonden in allerlei kleine en grote praktijken die zich afspelen naast het spirituele en rituele leven in de officiële kerken, synagogen en moskeeën. Deze praktijken worden samen aangeduid als volksdevotie. Centraal staan immateriële handelingen, gebruiken en tradities, maar daarin spelen voorwerpen (beelden, prentjes, bidsnoeren, medailles, kaarsen, enzovoort) een grote rol.

Innovatief

Personen, groepen, verenigingen en instellingen zetten zich in voor het in stand houden van die gebruiken of het verzamelen, documenteren en ontsluiten van de bijbehorende objecten. Op allerlei innovatieve manieren worden traditionele uitingen van volksdevotie als erfgoed levend gehouden en onder de aandacht gebracht: via websites, in een verbinding met toerisme en recreatie of met het onderwijs, in tentoonstellingen en evenementen. Dit jaar wil de Stichting Knippenbergprijs – waarin de Stichting Brabants Heem, de Historische Vereniging

Religieus verleden



▲ Drs. Willy Knippenberg.
(Tekening Jan Lurinks)

Brabant, Erfgoed Brabant, het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland en de Leerstoel Cultuur in Brabant participeren – de Knippenbergprijs uitreiken aan het meest aansprekende, vernieuwende en publieksgerichte project waarin historische en/of actuele aspecten van volksdevotie worden vastgelegd, ontsloten, verrijkt en gedeeld.

Aansprekend, vernieuwend en publieksgericht

Alle heemkundekringen en erfgoedinstellingen en -organisaties ontvangen binnenkort aanvullende informatie over de indieningsprocedure, de beoordelingscriteria, de planning en de samenstelling van de jury. Alle

heemkundekringen en andere organisaties worden opgeroepen vast na te denken over projecten en/of personen die genomineerd kunnen worden. De indieningstermijn loopt tot 15 september 2018. Belangrijk is dat de ingediende projecten op die datum (grotendeels) zijn afgerond.

Visie

Of het nu projecten of personen zijn die worden voorgedragen, in beide gevallen moet er een relatie bestaan tot de visie die Willy Knippenberg (1910-2005) had op de wijze waarop regionale geschiedbeoefening vorm moet krijgen. Knippenberg was een veelzijdig mens die op uiteenlopende gebieden van de Brabantse cultuur actief was. Zo publiceerde hij over Romeinse wegen en gipsen beelden, maar hij heeft ook een onderzoek verricht naar de verspreiding van een in Brabant veel voorkomende vlinder, het koolwitje, heeft hij grote verdiensten voor de numismatiek, de volkskunde, heemkunde en ecologie. In zijn publicaties en lezingen is die veelzijdigheid altijd aanwezig. Bovendien wist hij onderwerpen uit verschillende vakgebieden vaak met elkaar te verbinden wat niet zelden nieuwe inzichten opleverde. Verder wist hij onderwerpen vrijwel altijd uit te tillen boven het lokale belang.

Ten slotte heeft hij zich altijd ingezet voor een vorm van kennisoverdracht waarbij ook ingewikkelde onderwerpen op een voor iedereen begrijpelijke wijze duidelijk werden gemaakt. Zijn grensverleggende, bovenlokale, verbindende en educatieve benadering zijn basiscriteria die het bestuur verwacht te zien in alle voordrachten die aan de jury worden voorgelegd. ■



Reconstructie van de middeleeuwse kerk op de Tomakker in Nuenen.

De Torendag van Peelland

door Ria Berkvens

Op de zevende Torendag van Peelland op zondag 6 mei kunnen deelnemers opnieuw kennis maken met kerken en torens in het Peelland. De coördinatie van deze Torendag is in handen van de Stichting Archeologisch Samenwerkingsverband (SAS).

Het initiatief om een aantal middeleeuwse kerken in Peelland meer onder de aandacht te brengen stamt uit 2009. Het doel was het versterken van de regionale identiteit door het zichtbaar en beleefbaar maken van de middeleeuwse kerklocaties tussen Helmond en Eindhoven met hun bijzondere ontstaansgeschiedenis. Ook het uitdragen van informatie over de kerklocaties in Peelland met hun gemeenschappelijke historie, onderlinge samenhang en individuele eigenheid is belangrijk. Dat middeleeuwse kerklocaties een bijzondere geschiedenis hebben, is nog maar bij weinig mensen bekend. Veel van die kerken zijn verdwenen, maar de plaats waar ze stonden wordt nog vaak gemarkeerd door bijvoorbeeld een losstaande kerktoren, zoals in Stiphout, Nederwetten en Beek en Donk, of een restant van een kerkhof zoals in Nuenen en Aarle. Soms is er nog een complete kerk, zoals in Mierlo en Gerwen, maar soms is er ook helemaal niets meer zichtbaar van die oude kerklocatie (Lieshout, Rixtel).

Soms is er niets meer zichtbaar

Er werd een fietsroute langs deze kerken samengesteld, er werd een website (www.kerkenindepeel.nl) gemaakt en in 2012 werd de eerste Torendag georganiseerd en geopend rond de toren van Stiphout. De Torendag werd een jaarlijks terugkerend evenement. In 2013 werd een volgende fase van het project gestart, waarbij de betrokken kerklocaties vooral visueel werden verbeeld. Naast een algemeen inleidend filmpje over middeleeuwse kerklocaties zijn er filmpjes gemaakt van elke betrokken kerklocatie afzonderlijk. Alle filmpjes zijn op een DVD beschikbaar, maar ook toegankelijk via YouTube (zie <https://youtu.be/rLIsfYaaSYY>). Van een aantal verdwenen kerken werd een 3D-reconstructie gemaakt. Ook zijn voor alle locaties oprolbanners gemaakt met informatie over de historie. Middelen die op de Torendag worden ingezet.



Informatie over de deelnemende kerken, kerklocaties en kerktorens is te vinden op www.kerkenindepeel.nl. Tijdens de Torendag organiseren betrokken heemkundekringen op de verschillende locaties activiteiten, presentaties of rondleidingen. Alle activiteiten van de deelnemende locaties worden op de website beschreven. Een aantal kerktorens kan worden beklommen. Het aantal betrokken kerklocaties en betrokken heemkundekringen groeit nog steeds. De organisatie hoopt dat nog meer middeleeuwse kerklocaties zoals er nog vele in de Kempen aanwezig zijn, zich aansluiten bij de Torendag en de website, zoals inmiddels ook Son en Breugel, Eerscht (St. Oedenrode), Woensel en Bakel deden.



Aanmelden voor deelname kan bij:

Jan Timmers jantimmerscultuurhistorie@gmail.com

en Ria Berkvens R.berkvens@odzob.nl

‘Lopende cultuur’ in Brabant Stoet Bergen op Zoom



door Paul Spapens

Op zondag 16 september 2018 wordt in Bergen op Zoom de Brabant Stoet gehouden. Dit wordt de grootste manifestatie van ‘lopende cultuur’ die ooit in Noord-Brabant is gehouden. De organisatie is in handen van de Stichting De Brabantse Hoeders. De organisatie is op zoek naar groepen die hier aan deel kunnen nemen. Heemkundekringen worden opgeroepen om de organisatie te attenderen op groepen.

De Brabant Stoet is een presentatie van alle lopende en rijdende cultuur in Brabant. Hiervoor worden zowel groepen uit Noord-Brabant als uit Belgisch Brabant uitgenodigd: de provincies Antwerpen, Waals- en Vlaams Brabant. De nadruk ligt op Noord-Brabant. In de Stoet der Stoeten is plaats voor 100 verschillende culturele onderdelen.

Lopende cultuur is de meest kenmerkende cultuur van Brabant aan weerskanten van de grens. Tientallen verschillende cultuurelementen vallen hieronder, van gilden en harmonieën tot fanfares, reuzen, carnaval, boerenovertrekken, religieuze uitingen, straattheater, re-enactment en

De Ermelindisprocessie in o.a. Moergestel.

tegenwoordig ook de lopende cultuur van immigranten.

Behalve bestaande groepen kunnen ook speciaal groepen worden geformeerd. Deze groepen drukken de (culturele) identiteit van een gemeenschap uit. Een voorbeeld. Tilburgers worden Kruikenzeikers genoemd. Het is denkbaar dat vanuit Tilburg een groep speciaal wordt samengesteld om tijdens de Brabant Stoet op deze manier iets van de cultuurhistorische achtergrond te tonen.

Voor meer informatie:

Paul Spapens, paulspapens@home.nl,
06-38891692
Ferd Quik, f.q.46@icloud.com,
06-53535923



Deelname uit alle gemeenten

De organisatie van de Brabant Stoet ziet deze optocht met name ook als een presentatie van de ‘lopende cultuur’ uit alle 64 gemeenten in Noord-Brabant. Door middel van een groep kan een gemeente zich cultureel voorstellen tijdens dit grote evenement in Bergen op Zoom. Daarom worden ook gemeenten opgeroepen bestaande groepen warm te maken voor deelname of speciaal voor de Brabant Stoet groepen samen te stellen. Deze groepen kunnen op een eigen manier de identiteit en de eigenheid van een gemeente uitdragen.

Tentoonstelling

Het Verbond Volkscultuur in de Lage Landen (VVLL) organiseert in samenwerking met de Brabant-Collectie en LECA een foto-expositie. Deze tentoonstelling gaat reizen langs verschillende locaties in Noord-Brabant en Vlaanderen. VVLL is op zoek naar foto's van loopgroepen al dan niet voorzien van praalwagens. Het mogen opnames van alle tijden zijn in zwart/wit en kleur.

*Wie kan hierbij helpen?
Reacties zijn welkom!*

Interesse? Meer weten?

Neem dan contact op met: Tony Vaessen
antonius.vaessen@telenet.be en
+32 11 64 68 38 of +32 491 08 32 98;
de Brabant-Collectie
brabant@tilburguniversity.edu;
LECA info@lecavzw.be

Bernardusdagen, band met de Cisterciënzers



De parochiekerk van Wouw.

De Bernardusdagen zijn op de zondagen 19 en 26 augustus en 2 en 9 september.

Meer informatie op: bernardusdagen.nl;
contact: info@bernardusdagen.nl

In Noordwest-Brabant wordt op de twee laatste zondagen van augustus en de eerste twee van september de tweede editie van de Bernardusdagen gehouden. Vier dorpen besteden aandacht aan hun eeuwenoude band met een klooster van cisterciënzer monniken, gelegen aan de Schelde onder Antwerpen: de Bernardusabdij.

Al in de dertiende eeuw kwamen monniken van de Bernardusabdij als pioniers naar Noordwest-Brabant, dat toen nog vrijwel onbewoond was. Vanuit een uithof aan de rand van een uitgestrekt veengebied, beheerde de abdij een domein van meer dan 10.000 hectare. Boeren in dit domein moesten tienden van hun oogst afdragen aan het klooster. Bovendien bepaalde de abt wie in de dorpen werd aangesteld als pastoor. Vanaf de late middeleeuwen koos hij voor deze functie vrijwel altijd monniken uit zijn eigen abdij. De dorpen Hoeven, Oud Gastel, Oudenbosch en Wouw hadden daarom eeuwenlang een cisterciënzer kloosterling als pastoor.

Eeuwenoude band met een klooster

Deze cisterciënzer pastoors hebben in Noordwest-Brabant een interessante erfenis nagelaten. Een deel van de kerkschat van de Bernardusabdij belandde na de Franse Revolutie in de parochiekerk van Wouw, waardoor daar thans een kostbare collectie zeventiende-eeuwse beelden te bewonderen is. In Oudenbosch liet een cisterciënzer pastoor in de negentiende eeuw een nieuwe parochiekerk bouwen die tegenwoordig vele toeristen weet te lokken, en die sinds kort deel uitmaakt van het Grootste Museum van Nederland. Ook de kerk van Oud Gastel heeft een cisterciënzer als bouwpastoor. Interessant aan deze neogotische kerk is het volledig bewaarde interieur, met vele kunstvoorwerpen die aan de band met de abdij herinneren. Ook in de kerk van Hoeven is het abdijverleden van de parochie nog te herkennen. Hoeven was tot in de twintigste eeuw een populaire bedevaartplaats voor vereerders van de heilige Bernardus. De aanwezigheid van ex-voto's bij een achttiende eeuwse Bernardusbeeld herinneren nog aan deze bedevaart.

Het dorp Hoeven is in de dertiende eeuw ontstaan naast de uithof *Bovendonk*, het landbouwcentrum van waaruit de monniken hun uitgestrekte domein beheerden. Op de plek van deze uithof staat tegenwoordig het voormalig grootseminarie 'Bovendonk', ontworpen door de beroemde architect Pierre Cuypers. Tijdens de Bernardusdagen staat in de kapel van het seminarie een tijdsbalk opgesteld die een overzicht geeft van de hele periode dat de monniken in deze regio aanwezig waren: van 1275 tot 1996. ■



◀ 'T kumt vaneiges op een van de vorige festivals in Lieshout.

Dertiende Dialectenfestival in Lieshout

Het dertiende Brabantse Dialectenfestival in Lieshout begint op vrijdag 8 juni met een jeugdmiddag voor de groepen 7 en 8 van de basisscholen van Lieshout en Mariahout. Het vormt de opmaat voor zaterdag 9 en zondag 10 juni, waar het thema van 2018 'Vruuger waar alles bitter?!' centraal staat.



Op zaterdag 9 juni is 's avonds in het Dorpshuis de Avond van de Schrijfwedstrijd. Alle aandacht gaat daar uit naar de deelnemers aan deze wedstrijd. De genomineerden worden bekend gemaakt, hun inzendingen - verhalen, gedichten, liedjes - worden gepresenteerd en aan de winnaars worden de dialectpenningen uitgereikt. Het geheel wordt omlijst met toneel, een activiteit en muziek. Alles uiteraard in het Brabantse dialect. De toegang is gratis.



Op zondag 10 juni is om 12.00 uur de opening van het dialectenfestival. Op 10 podia treden zo'n 30 muzikanten of groepen op. Sinds jaren zal er ook weer aandacht zijn voor toneel in het Brabants dialect. De Toneelvereniging van Mariahout zal fragmenten spelen uit het stuk dat ze aan het voorbereiden zijn (De Zwarte Ruiter). ■

Meer info: brabantsdialectenfestival.nl
en www.facebook.com/brabantsdialectenfestival

Museum De Rijf op nieuwe plek

Al meteen 375 bezoekers in het openingsweekende. De nieuwe locatie - de derde intussen - voor museum De Rijf in Prinsenbeek is eind vorig jaar geopend. Heemkundekring 'Op de Beek' heeft het met veel inzet voor elkaar gekregen.

Van varkensstal naar museum

In het twaalfjarig bestaan van het Heemkunde Museum "De Rijf" is er veel gebeurd. Van 8 oktober 2005 tot 1 mei 2010 was het gevestigd in het voormalige gemeentehuis van Prinsenbeek aan de Markt en van 30 oktober 2010 tot 1 april 2017 in de voormalige kleuterschool De Speelwei/bibliotheek Elckerlyck aan de Vijverstraat 3 en nu dus hier. Beide verhuizingen waren nodig door bouwplannen, eerst voor een verzorgingshuis en de tweede keer voor een appartementengebouw.



► Met paardenwagen werd de laatste vracht voor het museum aangevoerd.
(Foto heemkundekring Op de Beek)

Uit de toezeggingen bleken de zorgen om de financiële consequenties van een verhuizing en natuurlijk het vele werk dat gepaard gaat met het ombouwen van een varkensstal naar een museum. Maar bovenal klonk het geluid van het succes van deze verhuizing, de grote dank aan de vrijwilligers, sponsors en subsidieverleners.

De opening was op zich al een mooie happening. De laatste vracht van de verhuizing werd op een paardenwagen het erf van de boerderij opgereden. Maar niet nadat de eigenaar van de boerderij Jan Smits de heemkundekring met het openen van het hek welkom had geheten en een lint werd doorgeknijpt.

Voor wie niet weet wat een "rijf" is: dit is in het (Prinsen)Beeks dialect een "hark". Het museum heeft deze naam omdat de collectie van het museum bij elkaar "gereeven" ("geharkt") is. ■

Open Kerkendag krijgt een vervolg

door Paul Spapens

Zelden waren zoveel hoogwaardigheidsbekleders in de Sint-Joachimkerk van De Moer (gemeente Loon op Zand) als zondag 26 november 2017. De opening van de eerste Brabantse Open Kerkendag werd bijgewoond door commissaris van de koning Wim van de Donk, de bisschoppen Gerard de Korte en Jan Liesen van respectievelijk Den Bosch en Breda, René de Reuver, scriba van de Generale Synode van de Protestantse Kerk in Nederland en gedeputeerde Henri Swinkels.

Deze eerste Brabantse Open Kerkendag was een succes en krijgt een vervolg. Een datum is nog niet bekend, maar het wordt zeker niet eind november zoals vorig jaar. Dit tijdstip bleek toch niet echt gunstig, onder meer omdat nogal wat kerkbeheerders niet lang daarvoor veel tijd en energie van vrijwilligers geven aan de Open Monumentendag.

De eerste Brabantse Open Kerkendag kent nog twee vormen van spin off: een wedstrijd kerkenfotografie en een 'reisgids' langs Brabantse kerken. De fotowedstijd richt zich op iedereen die een fototoestel heeft, inclusief mobieltje. Voorafgaand aan deze wedstrijd wordt een aantal workshops kerkfotografie gegeven door een in dit onderwerp gespecialiseerde fotograaf. De wedstrijd mondt uit in een tentoonstelling in het Jheronimus Bosch Art Center in den Bosch.



🏠 *Hoge gasten in de kerk van De Moer voor de openingshandeling. Voorop bisschop Jan Liesen van Breda, gevolgd door commissaris van de koning Wim van de Donk, bisschop Gerard de Korte van Den Bosch, gedeputeerde Henri Swinkels en nog net zichtbaar René de Reuver. Hij is de scriba van de Generale synode van de Protestantse Kerk in Nederland. (Foto Hennie van Schooten)*

Medio mei, als het toeristisch seizoen weer begint, geeft de organisatie het Brabants Kerkenboekje uit. Dit is een 'reisgids' langs de kerken van Brabant. In deze gids komen vier fietsroutes en vier autoroutes langs interessante kerken in Brabant. Met name wat betreft de autoroutes zijn de tochten thematisch van opzet, zoals langs Brabantse kerken die zijn ontworpen door Pierre Cuypers. In het Brabants Kerkenboekje komen professioneel samengestelde routes en beschrijvingen en foto's van kerken. De reisgids wordt samengesteld door Lilian Grootswagers, Wies van Leeuwen en Paul Spapens. Het wordt gratis in Brabant verspreid omdat het wordt gezien als een middel om de aandacht van de Brabanders blijvend op de kerkgebouwen gericht te houden. Met dat doel wordt ook de fotowedstijd georganiseerd.

De eerste Brabantse Open Kerkendag en het vervolg daarop is georganiseerd op initiatief van de Brabantse Hoeders.

**Beschrijvingen
en foto's van
kerken**

Meer informatie op: www.openkerkenbrabant.nl

Bruggetje met zicht op oude overkluizing



🏠 Het bruggetje bij de overkluizing.
(Foto heemkundekring Amalia van Solms)

door Harry Benschop

Heemkundekring Amalia van Solms uit Baarle heeft een bruggetje aangelegd dat goed zicht geeft op de uitgang van een eeuw oude overkluizing. De kring heeft het aangeboden aan de gemeente Baarle-Nassau ter voldoening van de verschuldigde 'Roggerentjes'.

Bij de aanleg in 1906 van het grote grensemplacement aan het Bels Lijntje, de spoorlijn van Turnhout naar Tilburg, moesten twee waterlopen worden verlegd en vervangen door een gemetselde duiker. Vlakbij de grens is toen een grenssloot verlegd en onder het grensperron door geleid. Iets noordelijker is de loop van de Schouwloop, de bovenloop van het Merkske, vervangen door een kaarsrechte 'tunnel' over de volle breedte van het spoorwegterrein met zo'n 37 sporen. De vaklieden die beide duikers hebben gemetseld, hebben goed werk verricht, want na ruim honderd jaar zijn beide overkluizingen nog in prima staat. En er loopt ook nog steeds water doorheen.

**Twee
waterlopen
verlegd**

Op het nu aangelegde bruggetje heb je een mooi zicht op de overkluizing onder het perron van het voormalige grensstation. Door het bruggetje is een aardige wandellus ontstaan over het voormalige emplacement waar de wandelaar nog meer 'spoorverleden' kan opsnuiven. Want de spoorlijn is zo'n halve eeuw buiten gebruik. Elk jaar biedt Amalia van Solms de gemeente Baarle-Nassau een klein project aan om de vroegere armenzorg levend te houden. Nu heeft de heemkundekring de aanbieding van het Roggerentje aangegrepen om er bij de gemeente voor te pleiten dat de overkluizingen op de gemeentelijke monumentenlijst komen.

Alles op z'n d'Oeves. Dat was woensdag 7 februari het thema van de vierde Hoevense kwis. Die was opgezet door de heemkundekring De Honderd Hoeven en carnavalszender Radio Peejenland. Een heemkundig voorgerecht voor carnaval.

In deze kwis die in het Hoevense Peejenlaand als de opening van de Hoevense carnavalsweek wordt gezien, kregen de deelnemers tien vragenrondes en een doe-vraag voorgeschoteld. Met daarin voornamelijk vragen over het Hoevense dialect. De onderwerpen waren: een kort *d'Oeves dictie*, *d'Oeves woorden* vertalen naar het Nederlands en omgekeerd Nederlands woorden vertalen naar het *d'Oeves*, verklaren van *d'Oevese* uitdrukkingen en gezegdes, en tien meerkeuzevragen vragen over *d'Oeves of nie*.

Behalve deze rondes over het *d'Oeves* dialect werd ook de algemene kennis van Hoeven getest. Zo moesten deelnemers vervormde portretten van bekende Hoevenaren, maar ook, via de foto van de ingang, de Hoevense horecagelegenheden herkennen. *D'Oevese* wetenswaardigheden raden. En met twee muziekvragen 15 Hoevense carnavalsliedjes benoemen. De doe-vraag was dit jaar het verzamelen van één kwartet van in totaal 31 *d'Oevese* carnavals aangelegenheden.

Maar liefst 31 teams van 5 personen (tussen 18 en 78 jaar oud) hadden ingeschreven voor deelname aan de kwis op de openingsavond van Radio Peejenland. En ook de publieke belangstelling was minstens even groot. De winnaar van deze editie was het team van de Hoevense brandweer.

Deze activiteit leverde De Honderd Hoeven weer vijf nieuwe leden op. ■

► Drukte bij de quiz in Hoeven. (Foto Debby Mallens)

Voorgerecht op Hoevens carnavalsmenu



Mooiste Brabantse woord: Dèganogal

Het dialectevenement van heemkundekring Onsenoort in de eerste maand van dit jaar leverde een gemakkelijke en interessante avond op voor een zaal vol Brabanders. Lekker onder 'mekaoere'. Het mooiste woord? Dèganogal

Heemkundekring Onsenoort organiseerde eerder dergelijke avonden. Belangrijkste spreker was Yoïn van Spijk, een zevenentwintigjarige taalkundige die zijn publiek geroutineerd weet te boeien. Verdere optredens werden verzorgd door zanger Legs Boelen uit Nieuwkuijk, Joep Trommelen uit Waalwijk en Adrie Verboord uit Vlijmen.



► Grote belangstelling op het dialectevenement van Onsenoort.
(Foto Ad van Kessel)

beginnt te laten gelden, zorgt dit ook meteen voor een statusverschil, want het dialect, de moedertaal waarin men tot dan toe opgroeide, wordt als minder beschaafd of boers gezien. Terwijl het dialect, en de vele variaties daarin, toch zulke mooie en soms zelfs ingewikkelde talen zijn. Yoïn laat met voorbeelden zien, dat daarin zelfs nog gebruik wordt gemaakt van naamvallen. Intussen wil het met dat nieuwe Nederlands ook nog niet erg vlotten. Van Spijk richtte zich vervolgens op geografische verschillen die optreden in de dialecten in de Langstraat. Zo heeft de een het over *kèènder*, de ander of *kender* en een derde vertaalt kinderen met *kijnder*.

Adrie Verboord sprak deze avond een geslaagde column uit in in plat Vlijmens. Marja Kivits is bezig is met een woordenboek van het Vlijmens en Haarsteegse dialect. Yoïn van Spijk wil de grammatica van de Langstraatedialecten onderzoeken en in boekvorm vastleggen.

Legs Boelen weet met zijn warme stem en tongval te ontroeren. Met *“Nieuwkuijk zo smerges, dè ziede nerges, dè rukte, dè hurde, dè vülde nerges, Nieuwkuijk, wè zedde moi”*. Ook met *“es 't spokt in 't Vlijmens Ven”* krijgt hij de handen op elkaar.

Yoïn van Spijk startte 2000 jaar geleden, als 'wij allemaal' nog Germaans spreken. Zo'n 500 geleden komt daar verandering in en komt er behoefte aan een eenheidstaal. Deze ontwikkelt zich daar waar de elite het voor het zeggen heeft, in Holland. Als het Algemeen Beschaafd Nederlands zich



Carel de Roy - Alphen en Riel 70 jaar

► Kinderen konden op allerlei manieren bezig zijn.

(Foto Heemkundekring Carel de Roy - Alphen en Riel)

door Ton Berben

Heemkundekring Carel de Roy - Alphen en Riel heeft op zaterdag 3 februari haar 70-jarig bestaan gevierd. Dat gebeurde met een bijzondere middag, waarop de kring zich in al haar facetten kon presenteren aan jong en oud. Dat sprak de vele bezoekers aan.

De diverse werkgroepen van de Heemkundekring presenteerden zich op een laagdrempelige wijze. Zo waren er stands met informatie over onder andere de oprichter van de Heemkundekring en Brabants Heem pastoor Willem Binck, over archeologie, de Tweede Wereldoorlog, de school, genealogie, de Tempeliers in Alphen en oude ambachten. Verder was er een 'Heemwinkel' waarin de jubilerende heemkundekring haar boeken (waaronder het recentelijk verschenen: 'Verhaal van Alphen') en andere objecten, zoals het Alfs Leesplankje, werden verkocht.

Het was een feest voor jong en oud. De kinderen konden zich bezig houden met verschillende spelopdrachten. Ze konden zich verkleden als Romein, Tempelier, ridder of jonkvrouw en ze mochten aan de hand van oude gebruiksvoorwerpen raden welke beroepen daar bij hoorden. De jongeren konden zelf een stamboom maken van hun familie en proberen het Alfse dialect te ontcijferen. Als laatste konden ze zelf op ontdekkingstocht in de grond, door zelf archeoloog te spelen met een metaaldetector. Diverse oude munten werden opgegraven en liggen nu bij verschillende families op de eettafel of het dressoir te pronken voor opa's en oma's. De werkgroep bibliotheek had een moderne bewerking gemaakt van een van de oude Alphense Volksverhalen. De kinderen konden daar in de voorleeshoek naar luisteren. Ook de legendejager van de Tempeliers droeg in de voorleeshoek prachtige verhalen voor, waarin stiekem ook nog een kort historisch overzicht van de Tempeliers was verwerkt.

Zelf archeoloog spelen

De heemkundekring liet duidelijk zien dat zij goed in de smiezen heeft dat de jeugd de toekomst heeft. Maar er waren natuurlijk voldoende activiteiten voor de volwassenen. Zo werden geïnteresseerden uitgedaagd om bodemvondsten te herkennen: wat is het en hoe oud is het. Kon men nagaan of men een nazaat van Carel de Roy was. De werkgroep Protte gij Alfse verzorgde gedurende de dag enkele muzikale presentaties met Alfse liedjes en een meezing-café met Brabantse meezingers. De sfeer kwam er zo lekker in. Zeker na de mooie sonate van Johan den Draaier over Alphen, die hij tijdens het Heemfeest voor het eerst ten gehore bracht en het lang-zal-ze-leven dat daarna door alle aanwezigen werd ingezet.

Leuk was dat de Heemkundekring alle fotoalbums mee had genomen en die op een grote tafel midden in de feestzaal had neergezet. Daarnaast stond een tafel met alle albums met bidprentjes. Beide tafels waren gedurende de hele dag zo druk bezet, dat er zelfs stoelen bijgehaald moesten worden. Ondanks

Wat is het en hoe oud is het

de digitalisering die in gang is gezet, blijft het heerlijk om ouderwets te bladeren in een fotoalbum.

De heemkundekring kan terug kijken op een geslaagde en drukbezochte dag, waar jong en oud zich uitstekend hebben kunnen amuseren. Fantastisch om te zien dat het cultureel en historisch erfgoed en het behoud daarvan nog volop leeft in Alphen en Riel! Dat belooft wat voor de toekomst.

*Ton Berben is lid van
Heemkundekring Carel de Roy
Alphen en Riel*

**Dat belooft
wat voor de
toekomst**

Boerderij en haar bewoners



Heemkunde Sprang-Capelle heeft eind vorig jaar een boek uitgebracht over boerderijen en haar bewoners in Sprang-Capelle. Het is een uitgave in de serie Bruggeske van 2017.

Onder de titel 'Boerderij en haar bewoners' wordt in het boek een overzicht gegeven van de historische ontwikkeling van boerderijen in Sprang-Capelle.

De uitgave telt ruim 200 bladzijden. Het geeft inzicht in de verschillende bouwvormen, het is een selectie van een aantal boerderijen. Voorin het boek worden de diverse boerderijtypen behandeld, vervolgens worden 70 boerderijen behandeld. Er worden inkijkjes gegeven en er staan veel foto's in het boek afgebeeld. In interviews veel informatie over huidige en vroegere bewoners.

Het boek is bij de Heemkunde Sprang-Capelle te koop voor 20 euro.





Elektronisch woordenboek Brabantse dialecten

◀ Projectleider Roeland
van Hout van de
Radbouduniversiteit
Nijmegen.
(Foto Miet Ooms)

door Jos Swanenberg

In 1967 verscheen de Voorlopige Inleiding op het Woordenboek van de Brabantse Dialecten, van de hand van Toon Weijnen en Jan van Bakel. Vorig jaar, maar liefst een halve eeuw na 1967, zijn alle dialectgegevens van het woordenboek digitaal beschikbaar gekomen op een nieuwe website: www.e-wbd.nl.

Ongeveer tien jaar voor het verschijnen in 1967 had Weijnen het initiatief genomen tot dit ambitieuze woordenboekproject. Het werd uiteindelijk in 2005 afgerond. Weijnen en Van Bakel waren dat jaar present bij de feestelijke afronding van het project.

Het Woordenboek van de Brabantse Dialecten (WBD) bestaat uit 31 afleveringen, de Voorlopige inleiding en nog een inleiding op deel III die vergezeld gaat van een klankleer. Met 33 boeken is het een hele boekenplank vol. Twintig verschillende redacteurs hebben tussen 1967 en 2005 de afleveringen samengesteld en vijf hoogleraren leidden het project, achtereenvolgens Weijnen, Toon Hagen en Roeland van Hout aan de universiteit in Nijmegen en vanaf 1995 Willy van Langendock en Luk Draye aan de KU Leuven. Het woordenboek bestrijkt een gebied van de Maas tot aan de taalgrens: de provincies Noord-Brabant, Antwerpen en Vlaams-Brabant en het hoofdstedelijk gewest Brussel.

Thematisch woordenboek

Thematisch

Het woordenboek is niet alfabetisch maar thematisch opgezet, in drie delen, te weten de landbouwwoordenschat, de niet-agrarische vakterminologie en de algemene woordenschat, met resp. afleveringen over de boerderij en het rund, over het werk van de molenaar en de wever, en over de flora, het menselijk lichaam en kerk en geloof. Een thematisch woordenboek begint niet met het dialectwoord, maar met het begrip oftewel de woordbetekenis. Dat wil zeggen dat in de aflevering over de

flora een ingang 'klaproos' staat waar vervolgens de verschillende dialectwoorden zijn opgenomen, voorzien van de plaatsen waarvoor dat woord is opgetekend.

De dialectwoorden in het WBD zijn verzameld met behulp van schriftelijke vragenlijsten die Weijnen en zijn medewerkers rondstuurden, aangevuld met reeds bestaand materiaal. Dat zijn op de eerste plaats de invullingen van andere vragenlijsten (zoals van het Meertens-Instituut of de enquête van Schrijnen, Van Ginneken en Verbeeten) en op de tweede plaats lokale en regionale woordenboeken (bijvoorbeeld Dialekt van Kempenland van A.P. de Bont uit 1958).

Trefwoorden

1.704.116 dialectopgaven

In het e-WBD kunnen we nu de Brabantse trefwoorden opzoeken voor bepaalde begrippen, zoals 'klaproos' of 'op de begrafenis uitnodigen'. Daarbij worden ook de verschillende dialectopgaven van de trefwoorden getoond met de plaats waarvoor

ze werden opgetekend. Het is ook mogelijk alle trefwoorden van één bepaalde Brabantse plaats op te zoeken. Het e-WBD bevat 15.794 begrippen, 140.091 trefwoorden en 1.704.116 dialectopgaven, verzameld in ruim 2950 Brabantse plaatsen ofwel dialecten (iedere plaats vertegenwoordigt een eigen dialect), zo is te lezen op de website.

De website met e-WBD is op 14 december 2017 feestelijk gelanceerd tijdens een dialectcongres in 's-Hertogenbosch, met bijdragen van Roeland van Hout, Jacques Van Keymeulen, Veronique De Tier, Nicoline van der Sijs, Mark van de Veerdonk, Henk van den Heuvel en Jos Swanenberg. In het programma was niet alleen aandacht voor het WBD maar ook voor de Elektronische Woordenbank van de Nederlandse Dialecten (www.meertens.knaw.nl/ewnd/), waar u een groeiende verzameling lokale dialectwoordenboeken (waaronder diverse Brabantse woordenboeken, o.a. voor Nuenen, Schaijk, Bergeijk, Valkenswaard, Prinsenbeek, Breda, Tilburg, Uden, Zeeland, Hilvarenbeek

en Aalburg) kunt doorzoeken, en voor een project waarin het WBD zal worden samengevoegd met woordenboeken van de Limburgse en de Vlaamse dialecten. Het einde van dit werk, het toegankelijk maken van dialectwoorden in grote databanken, is nog lang niet in zicht, maar het e-WBD staat al voor u klaar! ■

Dialectwoorden in grote databanken

Zilveren draaginsigne voor Bert Vervoort

Bert Vervoort van heemkundige kring De Oude Vrijheid in Sint Oedenrode heeft de zilveren draaginsigne met oorkonde gekregen van de stichting Brabants Heem. De onderscheiding is hem uitgereikt door bestuurslid Otte Strouken van Brabants Heem.



► Bestuurslid Otte Strouken reikte de onderscheiding en oorkonde uit aan Bert Vervoort. (Foto De Oude Vrijheid)

Op 14 januari 2018 was het 25 jaar geleden dat Bert Vervoort zich meldde bij de heem-natuurgroep van heemkundige Kring "De Oude Vrijheid". Voorafgaand aan de goed bezochte lezing op 6 februari sprak voorzitter Cor van Laarhoven een woord van waardering voor het vele nuttige werk dat Bert heeft verricht voor de natuur in het algemeen en in het bijzonder voor die van Brabant. Naast sturing geven aan de kerngroep geeft hij lezingen en is hij gids tijdens de natuurwandelingen waarbij hij zijn liefde voor de uil en de boomkikker laat blijken. Staatsbosbeheer en Brabants Landschap maken regelmatig gebruik van zijn kennis. Ondersteund met een bos bloemen sprak Cor een woord van dank voor zijn inzet en feliciteerde Bert met zijn 25-jarig jubileum.

Bestuurslid Otte Strouken van Brabants Heem bleek goed op de hoogte van de kwaliteiten van Bert Vervoort. Bert kan uitvoerig en geanimeerd vertellen over vogels, paddenstoelen en de kleinste beestjes op de grond en die ook fotografisch vast weet te leggen. Het Groene Woud kent hij als zijn broekzak. Otte Strouken onderstreepte het belang van de actieve vrijwilligers. Mensen zoals Bert zijn hard nodig. Namens Brabants Heem reikte hij de zilveren draaginsigne met bijbehorende oorkonde aan hem uit. "Door zijn positieve houding, goede ideeën en langdurige inzet is hij een voorbeeld voor velen, aldus Strouken.

Onder luid applaus speldde Otte de zilveren speld op wat Bert zichtbaar waardeerde. ■

Zilver voor Paul Aarts en Theo Fransen Budel

Paul Aarts (94) en Theo Fransen (82) uit Budel hebben uit handen van bestuurslid Otte Strouken van Brabants Heem de hoogste onderscheiding gekregen, de zilveren draaginsigne met oorkonde. De jubilerende heemkundekring De Baronie van Cranendonck kreeg vanwege het 60-jarig bestaan als herinnering de geweven doek van de stichting Brabants Heem cadeau.

Op de algemene ledenvergadering van de heemkundekring werden de twee leden gehuldigd omdat ze 60 jaar lid - dus vanaf de oprichting - zijn van de heemkundekring

Paul Aarts, was lid van het eerste bestuur van de vereniging. Geboortig van Gastel vormde hij de vertegenwoordiging van de kleinste kern, dat fraaie kapeldorpje. Paul Aarts werkte zijn gehele arbeidzame leven op de zinkfabriek te Budel-Dorplein. Bij deze grootste werkgever van Budel was hij personeels- en beleidsmedewerker bij de afdeling Personeel en Organisatie. Hierdoor heeft hij veel mensen leren kennen, en ook zijn vrouw, Nellie Duisters werkte hier. Zijn collega bij 'de Zink' Van Schendel was een van de medeoprichters van de heemkundekring. Na zijn actieve periode in het bestuur van de heemkundekring bleef hij de vereniging tot op de dag van vandaag trouw. Hij geldt als een oprechte mensenmens en een boeiend verteller.



🏡 Felicitaties voor Paul Aarts

Boeiend verteller



🏡 Felicitaties voor Theo Fransen

Opgravingen in Budel

voormalige Willem II fabriek en MAVO, het terrein naast de kerk (waar maar liefst drie boomstamputten werden gevonden), op de Markt bij het Schepenhuis en enige jaren geleden de nederzetting uit de Romeinse tijd op het terrein van de Duitse school. Zeven jaar lang was hij met anderen een van de drijvende krachten achter de prachtige maquette van Budel anno 1832, die nu de secretariëkamer van de heemkundekring siert. En verder was hij vanaf het begin in 1997 actief in de werkgroep Genealogie en de laatste jaren vormt hij vooral het lopend geheugen van Budel binnen de fotowerkgroep.



Theo Fransen komt in een brief van 29 oktober 1958 van de eerste voorzitter de heemkundekring aan de Stichting Brabants Heem voor als een van de nieuwe leden van de kring. Hij was toen 23 jaar. Hij is nog steeds zeer actief. In de jaren tachtig was hij naast zijn dagelijkse vertegenwoordigersbaan voor de fa. Hoechst bestuurslid en secretaris van de heemkundekring.

Theo was en is van vele markten thuis en was actief op het vlak opgravingen in Budel in zijn eigen Willem II straat (waterput), de

🏡 De jubilerende vereniging kreeg de geweven doek van Brabants Heem aangeboden.



Zilveren insigne voor Wijnand Bouman

Bij de heropening van Museum de Rijf bij Heemkundekring Op de Beek in Prinsenbeek, heeft Ad Jacobs, regio-voorzitter van Brabants Heem, Wijnand Bouman de zilveren draaginsigne van Brabants Heem opgespeld en hem de daarbij behorende oorkonde uitgereikt.

Wijnand is de duizendpoot van de vereniging. Sinds jaar en dag organiseert hij van alles binnen de vereniging zoals heemreizen, excursies, muziekavonden en noem maar op. Bovendien stimuleert en activeert hij binnen de vereniging het vrijwilligersleger en let hij al 18 jaar als penningmeester op de euro's van de vereniging. Ook is hij de projectleider van het nieuwe museum. Een museum dat tot stand gekomen is door zijn inzet, creativiteit en werklust. Door zijn enthousiasme hebben vele vrijwilligers, vaklui, sponsors meegewerkt om dit te realiseren. Hij was natuurlijk de man met ervaring want dit was immers al het derde museum dat hij voor zijn vereniging heeft ingericht. Het was een gigantische klus waar hij meer dan een jaar mee bezig is geweest. ■

► Insigne en oorkonde voor Wijnand Bouman, uitgereikt door Ad Jacobs. (Foto heemkundekring Op de Beek)

De man met ervaring



► Adriaan Sanders met echtgenote in het midden en Henk Hellegers rechts. (Foto Jacques Brouwer)

Penning van verdienste voor Adriaan Sanders Uden

Burgemeester Henk Hellegers van de gemeente Uden – tevens de voorzitter van Brabants Heem - heeft eind vorig jaar de gemeentelijke Penning van Verdienste uitgereikt aan Adriaan Sanders.

Inspiratiebron voor anderen

Adriaan Sanders nam vorig jaar afscheid als voorzitter van de heemkundekring Uden. De onderscheiding is weggelegd voor inwoners van de gemeente die op 'uitzonderlijke wijze bijdragen aan een betere samenleving en daarmee een inspiratiebron zijn voor anderen'.

Adriaan Sanders was vanaf 2003 tot vorig jaar voorzitter van de heemkundekring Uden. Hij heeft zich al tientallen jaren daarvoor ingezet met o.a. lezingen, onderzoek, publicaties en met de organisatie van tentoonstellingen en presentaties. Op andere terreinen is Adriaan zeer actief zoals in het bestuur van de Stichting C (tot 2016), de stichting Kruisherkenkapel (tot 2017). Acht jaar lang was hij bestuurslid van de Stichting Katholiek Onderwijs in Uden en jarenlang was hij voorzitter van de Trap In, de jaarlijkse fietstocht ten bate van de Derde Wereld. In 2003 heeft hij mede de stichting Uden in Geschriften opgericht. ■

Agenda

di.	13 mrt.	regiobijeenkomst regio 4 te Udenhout
wo.	21 mrt.	regiobijeenkomst regio 9 te Zeeland
di.	27 mrt.	regiobijeenkomst regio 1 te Standdaarbuiten
do.	05 apr.	bestuursvergadering te Oirschot
ma.	09 apr.	regiobijeenkomst regio 2/3 te Prinsenbeek
di.	10 apr.	regiobijeenkomst regio 5 te Valkenswaard
wo.	18 apr.	regiobijeenkomst regio 10 te Lieshout
do.	19 apr.	Raad van Aangeslotenen I te 's-Bosch (thema digitalisering)
ma.	4 juni	Sluitingstermijn De Koerier 77
do.	21 jun.	bestuursvergadering te Oirschot
za.	28 jul.	uitdag bestuur te Nieuw-Vossemeer
do./vr.	2 en 3 aug.	Brabantse Heemdagen te Sint-Oedenrode
ma.	27 aug.	Sluitingstermijn kopij De Koerier 78
do.	13 sep.	bestuursvergadering te Oirschot
do.	18 okt.	bestuursvergadering te Oirschot
ma.	12 nov.	Sluitingstermijn kopij De Koerier 79
do.	22 nov.	bestuursvergadering te Oirschot
do.	29 nov.	Raad van Aangeslotenen II (thema Erfgoedtoerisme)

Jubilea

24-05-2018	Hkk. Helmont	Helmond	70 jaar
22-09-2018	Hkk. Uden	Uden	60 jaar
02-10-2018	Hkk. De Willemstad	Willemstad	40 jaar
16-10-2018	Hwg. Nuwelant	Nuland	40 jaar
17-12-2018	Hkk. Engelbrecht van Nassau	Breda	40 jaar

De volgende Koerier

De volgende Koerier van Brabants Heem verschijnt in juni 2018.



Hebt u kopij voor dat nummer of onderwerpen voor de agenda, stuur die dan vóór maandag 4 juni 2018 naar: tjeuvanras@ziggo.nl of Kerkakkers 9, 5411 TN Zeeland (NBr.).

Foto's en illustraties graag minimaal 1 MB groot in JPEG-formaat, los en dus niet in een tekstbestand geplaatst.

Indien van toepassing plaatsen we de teksten ook op de website van Brabants Heem, www.brabantsheem.nl en op Facebook: www.facebook.com/brabantsheem/

Brabants Heem is de ondersteunende organisatie voor 123 zelfstandige Brabantse heemkundekringen. De stichting organiseert in samenwerking met andere organisaties cursussen en studiedagen, zet netwerken op en geeft adviezen. Dat alles om de deskundigheid van de kringleden te bevorderen op alle terreinen waar dat nodig is. Verder stimuleert Brabants Heem nieuwe initiatieven en onderlinge samenwerking.

Website: www.brabantsheem.nl

Facebook: www.facebook.com/brabantsheem

Uitgave: Brabants Heem, Postbus 1203, 5200BG 's-Hertogenbosch.

Eindredactie: Tjeu van Ras

Kopij sturen naar: tjeuvanras@ziggo.nl

Foto's: Naamsvermelding bij de foto, overige merendeels uit collecties van de heemkundekringen.

Ontwerp:  Peter van Gerwen, Van Gerwen Reclame

Drukwerk: Em. De Jong



Alle rechten voorbehouden. Niets in deze uitgave mag worden vervaelvoudigd of openbaar gemaakt, in welke vorm ook. Hetzij elektronisch dan wel mechanisch door fotokopieën, scans of opnamen. Tenzij met voorafgaande toestemming van de uitgever. De uitgever heeft er naar gestreefd om alle copyrights in deze uitgave te regelen. Wie meent alsnog rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht contact op te nemen.

▼ Het geboorteklokje van Liempde

Het idee in 1976 was van toenmalig burgemeester Piets Smits van Liempde: het geboorteklokje. Het herstel van een traditie die door de Duitse bezetter in 1943 was gestopt. Zij vorderden het klokje. Het geboorteklokje in het gemeentehuis klonk telkens als er een baby was geboren. Smits zorgde dat het in 1976 weer ging luiden. De gemeentelijke herindeling van 1996 leek weer een einde te maken aan deze bijzondere vorm van immaterieel erfgoed. De Stichting Kèk Liemt herstelde de traditie in 2010. Sinds kort is het luiden mogelijk in de hal naast de oude raadszaal. Op de foto wordt geluid voor Jexxi Kluijtmans. (Foto Stichting Kèk Liemt)

